

5. עדות אליעזר קפלן (המחלקה הכלכלית של הסוכנות) בפני אונסקו"פ*

6.7.1947

א

אדוני היו"ר, חברי הוועדה!

תפקידי הוא לסכם את העדות הכלכלית של הסוכנות היהודית ולהשיב לשאלות – אם תהיינה שאלות כל שהן – בקשר לפעולות הכלכליות והפיננסיות של הסוכנות היהודית, בקשר לתכניתנו הכללית לפיתוח כלכלי ותכניתנו למימון הפיתוח הזה. טענותינו – בקיצור הן: העלייה היהודית יצרה כושר קליטה כלכלי חדש בארץ-ישראל ונתנה דחיפה נמרצת לקידום הכלכלי של הארץ כולה, לטובת כל יושביה; הקימונו יחידה כלכלית יהודית, בריאה ונושאת את עצמה; הננו עדיין בארץ-ישראל בהתחלת תהליך הפיתוח; ארץ-ישראל יכולה לקלוט מיליונים נוספים של בני-אדם; תכניתנו לקליטת מיליון יהודים בעשור השנים הבאות, אשר הוגשה לוועדת החקירה האנגלית-אמריקנית, הינה תכנית מעשית; ואחרון, על ידי שיתוף פעולה בינלאומי במידה מתקבלת על הדעת אפשר למצוא את האמצעים למימון הקליטה הזאת.

היתה לי הזכות להעיד לפני ועדת החקירה האנגלית-אמריקנית בעיקר בעניינים הנוגעים לחקלאות. ניסיתי אז לציין, תוך פירוט מסוים, כי בארץ-ישראל ההספקה הבאה מן המקורות הטבעיים של אדמה ומים איננה גורם העשוי להגביל את כושר הקליטה בממדים גדולים, וכי אפשר בנקל להכפיל, ואולי אף להשליש את האוכלוסייה החקלאית של הארץ הזאת. כדי לאפשר את ההתפשטות החקלאית הגדולה הזאת דרושים: עלייה בממדים רחבים ומדיניות פיתוח נרחבת, המתוכננת ומבוצעת בכוח חזון, עוז, והרגשת הצורך הדחוף מצד השלטונות האחראיים. התקדמות החקלאות החדשה, תלויה בהתרחבות השווקים העירוניים. ולכן אנו רואים את הפיתוח החקלאי הנוסף בארץ זו כחלק מהתקדמותה הכללית, המקיפה את הכול.

* מתוך העולם: עיתונה המרכזי של ההסתדרות הציונית העולמית מ (כ"ב בתמוז תש"ז, United Nations, "Official Records of the Second Session of: מקור: 506-503. עמ' 10.7.1947), the General Assembly," Supplement no. 11, *United Nations Special Committee on Palestine*, vol. 3, pp. 39-47.

עדותי הקודמת בשאלות אלה מהווה חלק מההודעות והתזכירים שהוגשו לכם בספר הקרוי "העניין היהודי", בעמודים 141-165. אני מקווה שהספקתם לפחות להציץ בחומר המודפס, ועל כן ברשותכם האדיבה אצטמצם בסקירה תמציתית של הנתונים היסודיים. אנסה להשלים את הדברים המודפסים בעיקר על ידי סקירה של עבודת החקירה והפיתוח שנעשתה ב־15 החודשים האחרונים.

אגע תחילה באגדה הנפוצה, כי ארץ־ישראל היא ארץ, שבה מצויה אדמה בצמצום, והמים מצומצמים עוד יותר. התזכיר האחרון של ממשלת ארץ־ישראל על "הנהלת ארץ־ישראל בתקופת המנדאט" קובע, כי "תחת השלטון בריטי בארץ־ישראל, הרי המעצור העיקרי לתיכנון רב ממדים היה והווה אי־הביטחון בנוגע לקרקע העומד לא רק לרשות יישוב צפוף של אוכלוסייה חקלאית העתידה לגדול אלא גם לכלכלת האוכלוסייה הקיימת. גם תיאור המצב בנוגע למקורות המים מצוין על ידי אותו אי־דיוק". אנא שימו לב, כי אי־ביטחון ואי־דיוק זה קיימים ועומדים במוחותיהם של אנשי־הממשלה לאחר 27 שנות שלטונם בארץ זו. אפשר היה להניח, שאם ממשלת ארץ־ישראל לא היתה בטוחה בנוגע למקורות המים והקרקע של הארץ, הרי יכלה להשתמש במשך 27 השנים באמצעים רבים יותר כדי להעמיק חקר בשאלות אלו, במקום להניח בעיקר לגופים היהודיים, הציבוריים והפרטיים. לעומת זאת לא היססה הממשלה מלתרגם את הרגשת אי־הביטחון שלה לשפת מדיניות שהיתה לאבן נגף כבדה בדרך הקידום הכלכלי. על אף אי־הביטחון בשיפוטה הצדיקה הממשלה את הספר הלבן בטענה, כי "באיזורים" מסוימים אין עוד אפשרות להעביר קרקע ערבי נוסף, ואילו באיזורים אחרים יש לצמצם העברות קרקע כאלו, כדי שהחקלאים הערבים יוכלו לקיים את רמת־חייהם הנוכחית ולא תתהווה בקרוב אוכלוסייה ערבית נטולת קרקע. וכפי שנאמר עוד: "לאמיתו של דבר כשסקרנו את צפיפות האוכלוסים באיזורים הכפריים הערביים והיהודיים בשנת 1938, נוכחנו בצפיפות רצינית כמעט בכל האיזור הערבי בשעה שהקרקע היהודי עמוס פחות משפחות ביחס לשטח הקרקע".

בעדותי לפני ועדת החקירה האנגלית־אמריקנית שללתי טענה זאת הנוגעת לניצול הקרקע העומד לרשות היהודים. אם ניקח בחשבון רק את האוכלוסייה הכפרית הרי היחס בין האוכלוסייה הערבית והיהודית הוא של אחד לחמש, ואילו יחס האדמה המעובדת, הוא אחד לעשרה. יתר־על־כן, בהתאם לסטאטיסטיקה הממשלתית משנות 1944-1945 הרי היחס של שטחי הקרקע המעובד על ידי היהודים ועל ידי ערבים הסתכם ביבולים העיקריים (מלבד פרי־הדר) אחד ל־13, ואילו יחס ערכם של היבולים היה אחד לארבעה וחצי - פירושו של דבר, כי האוכלוסייה הכפרית היהודית היא צפופה כפליים מהאוכלוסייה הכפרית הערבית לגבי יחידה אחת של אדמה מעובדת, והתפוקה היהודית היא גדולה פי שלושה

מהתפוקה הערבית לגבי יחידה של אדמה מעובדת. אף-על-פי-כן מצטטת עכשיו הממשלה שוב מסקנות של "סקירה" שנעשתה ב-1938 - סקירה שלא נמסרה לעולם לידינו, כדי שנוכל לנתח ולהוכיח את טענותיה. בה בשעה, מתעלמת הממשלה מהמספרים שהיא עצמה פרסמה, והנוגדים במפורש את מסקנות ה"סקירה" הזאת משנת 1938.

רבותיי, במצפון נקי הנני אומר: האמת היא, כי ארץ קטנה זאת מכילה קרקע ומים המספיקים לכלכל לא רק את האוכלוסייה הנוכחית אלא פי שניים או שלושה. הנני אומר זאת על סמך ניסיונו ההתיישבותי במשך שלושה דורות ועל סמך המחקר המדעי שלנו ב-35 השנים שעברו. ברי, ארץ-ישראל, כמו ארצות רבות אחרות, אינה יכולה ואינה צריכה לייצר הכול. אך ארץ-ישראל מייצרת בשפע כמה מוצרים, שארצות אחרות היו שמחות לקבלם מאתנו תמורת תוצרים שחסרים כאן [...]

ז

השנה שעברה היתה שנה טובה מנקודת ראות הקרנות הציוניות. על פי בקשת הוועדה האנגלית-אמריקנית מסרתי להם כמה מספרים על פעילותה הכספית של הסוכנות היהודית ושל מוסדות יהודיים ראשיים אחרים. סך ההוצאות של הגופים היהודיים הראשיים בתקופה של שנות 1917 עד אוקטובר 1945 הוא 45 מיליון לירות. מאוקטובר 1945 עד ספטמבר 1946 הוציאו אותם גופים בארץ-ישראל 12 מיליון לירות נוסף על כך. ההוצאה הכללית של גופים אלה מגיעה ל-57 מיליון לירות לקניית אדמות וליישוב חקלאי; למעלה מ-10 מיליון לירות לחינוך ולפעולה תרבותית; כ-5.5 מיליון לעלייה; כ-5 מיליון לירות לארגון לאומי ולמוסדות דתיים ותרבותיים; כ-5 מיליון לירות ליישוב עירוני, מסחר, תעשייה, והשקעות עירוניות; כ-4.6 מיליון לירות לבריאות ולשירותים סוציאליים; כ-3.5 מיליון לירות לעבודות ציבוריות, פועלים ושיכון; וכ-2.6 מיליון לירות לאדמיניסטרציה ושונות. הכנסתם של המוסדות הללו הגיעה ל-53 מיליון לירות. מזה היתה הכנסת הסוכנות היהודית והמכשיר הכספי שלה, קרן היסוד, הכנסה של 26.5 מיליון לירות.

נוסף להון שהובא לארץ על ידי המוסדות היהודיים העיקריים (אם כי כ-10% מהסך הנ"ל בא מארץ-ישראל עצמה) הובאו כ-125 מיליון לירות על ידי יחידים וחברות יהודיות פרטיות. בסך-הכול זה הובאו כ-4/5 בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.

חוששני שאעשה שירות רע לוועדה הזאת, אם יתקבל אצלכם הרושם, כי סכומי ההון שהיהודים הביאו לארץ-ישראל בחצי יובל השנים האחרונות שירתו

מטרות יהודיות בלבד. נהפוך הוא, אנו סיפקנו הון רב מאוד לעדה הערבית בארץ-ישראל. בשנת הכספים האחרונה, 1946-1947, היהודים נתנו כ-8 מיליון לירות לעדה הערבית בארץ-ישראל על ידי המנגנון הכספי של הממשלה בלבד. אם כי הרכוש הערבי גדל במידה ניכרת בשנים האחרונות, חלקה של העדה היהודית במסים מוסיף לעלות. בשנים 1946-1947 היוו הכנסות הממשלה ממקורות יהודיים סכום גדול פי שלושה מאלו שבאו ממקורות ערביים. איפילו הערבים העשירים ביותר משלמים מס מועט עד מאוד. הכנסה כספית זו איפשרה להקים לערביי ארץ-ישראל רמה של שירותים סוציאליים (חינוך, בריאות וכו') העולה בהרבה על השירותים של כל ארץ ערבית אחרת. אנו מניחים, כי עם קידום תכנית הפיתוח שלנו נוסיף להשפיע טובה כלכלית וכספית על שכנינו הערביים. אך אנו רואים כזכות ראשונית שבעתיד יינתנו טובות כאלה במסגרת אשר תתחשב כראוי בצרכינו אנו.

הממשלה טוענת בהודעתה ל"נכוונותו של כל צד לתרום בהתאם לאמצעיו ובהתאם לצרכיו של הזולת". אנו מקבלים זאת כעיקרון כללי. אך לשם ביצוע צודק של העיקרון הזה הכרח הוא שיעריכו כדבעי את האמצעים ואת הצרכים. אנו מטילים ספק בהערכה הנרמזת בהודעת הממשלה. אנו היהודים היינו חייבים מאז ומתמיד להתחשב לא רק באוכלוסייה הקיימת בארץ-ישראל (וגם בעדתנו רבים דלי-האמצעים), אלא גם בצרכי עמנו בארצות-חוץ. בהתאם למספרים הרשמיים הביאו מ-7851 עולים יהודיים בשנת 1946 רק 10 אנשים ו-2 אנשים תלויים בהם סכום של 1000 לירות או למעלה מזה לראש; 99 אחוז של העולים מגיעים עתה לארץ-ישראל בלי פרוטה. הם קרבנות המלחמה והרדיפה הנאצית. אנו חייבים לדאוג לייצוב קומתם האנושית ולהשקמתם הכלכלית. הסיבה למגביות הכספיות הגדולות בעדות היהודית בכל הארצות היא הצורך ליישב עולים חדשים, להרחיב את כלכלת הארץ כדי שייקלטו בה אנשים חדשים רבים, ולא הרצון לתמוך באוכלוסייה הקיימת בארץ-ישראל.

איני מזלזל בגודל הבעיה הכספית בשנה העומדת לפנינו, אך על בניית ארץ-ישראל אין לדון כעל בעיה כלכלית וכספית בלבד. זוהי בעיה אנושית גדולה לכל עמי העולם; בשבילנו זוהי שאלת תחייתנו וזכות חייו של העם היהודי, ומי יכול לשער את מחיר הישארותו בחיים של עם? [...]